

GHID

ANALIZA BUGETULUI SENSIBIL LA GEN

Autor: Marija Vukovic

"Această publicație a fost creată în cadrul Rețelei Gender Budget Watchdog în Balcanii de Vest și Republica Moldova cu sprijinul financiar al Agenției Austriece pentru Dezvoltare (ADA) și a Agenției Suedeze pentru Dezvoltare Internațională (SIDA). Viziunile exprimate în acest studiu sunt ale autorilor și nu reflectă în mod necesar opiniile ADA sau SIDA."

Conținut

Lecția 1

DEFINIREA BUGETULUI ȘI A
SISTEMULUI DE BUGETARE

Lecția 2

BUGETARE SENSIBILĂ LA GEN

Lecția 3

INSTRUMENTE PENTRU ANALIZA DE GEN
A CHELTUIELILOR BUGETARE

Lecția 4

INSTRUMENTE PENTRU ANALIZAREA
VENITURILOR BUGETULUI SENSIBIL LA GEN

ACRONIME

- Organizațiile societății civile (OSC)
- Bugetare sensibilă la gen (BSG)
- Gestionarea finanțelor publice în dependență de gen (GFPDG)
- Gestionarea finanțelor publice (GFP)
- Sistemul fiscal global (SGF)
- Organizația pentru cooperare și dezvoltare economică (OCDE)
- Fondul monetar internațional (FMI)
- Declarație bugetară de gen (DBG)
- Comisia pentru eliminarea discriminării femeilor (CEDF)

INTRODUCERE: Ce reprezintă acest Ghid?

Acest Ghid este rezultatul proiectului Gender Budget Watchdog Network (Rețeaua de supraveghere a bugetului sensibil la gen), faza II și este destinat organizațiilor societății civile (OSC) care sunt interesate de bugetarea sensibilă la gen. Proiectul GBWN, prima și această a doua fază își propune să crească interesul OSC-urilor în utilizarea BSG. Este axat pe analiza bugetului sensibil la gen ca instrument cheie pentru BSG și oferă introducere în BSG, ca mijloc de integrare a egalității de gen.

Introducerea acestui Ghid este o prezentare a problemei, în primul rând în ceea ce privește cunoștințele elementare legate de inegalitățile de gen, politicile de gen și bugetarea de gen ca parte a integrării perspectivei de gen, ca strategie globală pentru atingerea egalității de gen și împuternicirea femeilor și fetelor. ([Gender-mainstreaming-Strategy-for-achieving-gender-equality-and-empowerment-of-women-girls-en.pdf \(unwomen.org\)](#)). Gender mainstreaming este definită ca un cadru conceptual, o metodologie, o prezentare a practicilor de succes și implică includerea unei perspective de gen, cu scopul de a transforma structura instituțională în direcția egalității de gen. **Prima parte** definește bugetul și procedura bugetară. A **doua parte** oferă o introducere succintă în ciclul de gestionare al finanțelor publice, definește bugetarea sensibilă la gen, ce este și ce înseamnă aceasta, sunt enumerate clasificările bugetare, formatele bugetare și cele mai importante instrumente bugetare pentru BSG. A **treia parte** a Ghidului tratează o descriere mai detaliată a instrumentelor de analiză de gen a cheltuielilor bugetare. Aceasta conține instrucțiuni de bază despre cum să analizăm partea de cheltuieli a bugetului din punctul de vedere al egalității de gen. Prin urmare, această parte a Ghidului BSG este o parte necesară a procesului de introducere a BSG. Cu toate acestea, este important de accentuat importanța acestei diferențe, deoarece accentul pus pe proces, și nu pe instruire, implică o mai mare deschidere, flexibilitate și o mai mare implicare a participanților locali. Obiectivele celei de-a **patra părți** sunt ca cititorii să înțeleagă problemele cheie de gen în impozitare și veniturile publice, să înțeleagă modul în care veniturile publice și cheltuielile publice sunt legate, să înțeleagă principiile modului de analiză a sistemelor fiscale dintr-o perspectivă de gen. În această parte, vom acoperi veniturile publice și BSG (veniturile publice și cheltuielile publice ca două fețe ale aceleiași monede), obligațiile legate de impozitarea în drepturile omului și exemple selectate despre cum să privim aspectul de

gen al impozitelor și structura fiscală. Partea finală se încheie și prezintă o **listă de verificare**.

Acest Ghid nu susține ideea că este posibilă substituirea cunoștințelor profesionale cu competențe dobândite la traininguri sau seminarii, indiferent cât de bine acestea sunt organizate. Cu alte cuvinte, deși participanții trebuie să înțeleagă esența și dinamica procesului, ei trebuie să implementeze procesul de introducere a BSG în cooperare cu experți. Acest lucru este extrem de important de accentuat, anume pentru că domeniul politicilor sensibile la gen trebuie să se bazeze pe cunoștințe profesionale, astfel încât să se poată afirma cu autoritatea cunoștințelor și a argumentelor experților atât la nivel local, cât și național.

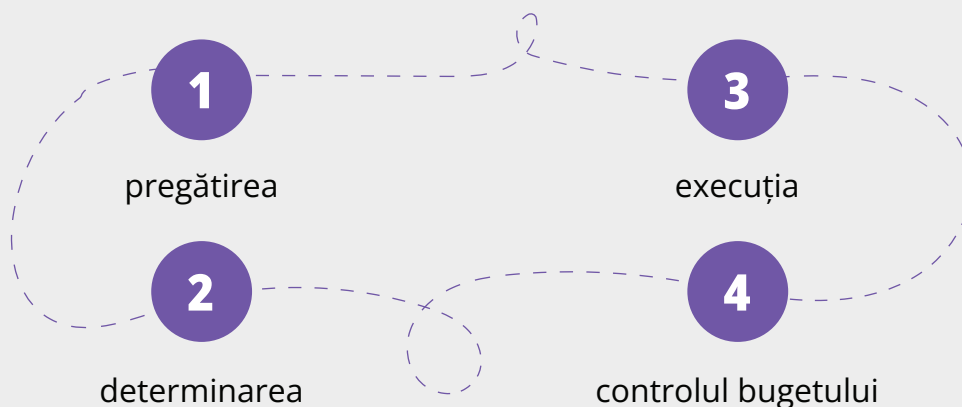
01

DEFINIREA BUGETULUI ȘI A SISTEMULUI DE BUGETARE

Termenul de buget provine de la cuvântul latin „bulge” semnificând o geantă de piele, o geantă purtată de obicei de ministrul de finanțe (de unde și cuvântul bugler). Bugetul reprezintă un plan sistematizat al veniturilor și cheltuielilor statului, pe o anumită perioadă de timp, de obicei pe un an. Sistematizarea presupune că veniturile și cheltuielile sunt clasificate în conformitate cu o anumită metodologie (SGF ca metodologie FMI, metodologie OCDE sau altele). Pe lângă venituri și cheltuieli, bugetul prezintă și un deficit/excedent. În cazul unui deficit fiscal, bugetul conține un plan de finanțare a acestuia (împrumutul statului, vânzarea proprietății și capitalului, emitere de bani, consolidarea pe latura venituri și cheltuieli. În cazul unui excedent, bugetul conține un plan de plasare a fondurilor excedentare (reducerea prematură a datoriei publice, păstrarea depozitelor la Băncile Centrale pe perioadele în care se realizează deficit, plasarea pe piața financiară).

Procedura bugetară este un proces care constă din mai multe faze interconectate și condiționate:

În practică, **pregătirea bugetului include:** inițiativa bugetară, planificarea veniturilor și cheltuielilor, cât și pregătirea propunerii de buget. **Inițiativa bugetară** reprezintă prima activitate de pregătire a bugetului. Inițiativa de elaborare a bugetului este inițiată cel mai frecvent de către Ministerul Finanțelor. Aceasta reprezintă un set de instrucțiuni, opinii și sugestii legate de întocmirea, pregătirea și adoptarea bugetului, precum și metodologia de planificare a bugetului, echilibrarea veniturilor și cheltuielilor. **Veniturile sunt planificate** pe baza tendințelor macroeconomice scontate, schimbări planificate în sistemul fiscal, activități planificate pentru a suprima economia gri etc. La **planificarea cheltuielilor**, punctul de plecare este nivelul găsit, dar nivelul găsit este corectat în conformitate cu: cadrul macroeconomic, obiectivele și prioritățile Guvernului și se fac comparații cu alte țări, pentru a elimina distorsiunile. La stabilirea cheltuielilor, Ministerul Finanțelor negociază cu alte ministere, sindicate etc. **Procesul de stabilire a bugetului** se bazează pe pregătirea proiectelor și propunerilor de buget. Organul responsabil cu afacerile bugetare abordează elaborarea și propunerea bugetului, adresându-se utilizatorilor bugetului pentru a-și transmite cererile, propunerile privind scopul și utilizarea fondurilor. După colectarea și examinarea propunerilor utilizatorilor bugetului, veniturile și cheltuielile planificate ale bugetului sunt reconciliate. După armonizarea veniturilor și cheltuielilor planificate, Ministerul Finanțelor propune Guvernului un proiect de buget. La primirea proiectului de buget, Guvernul efectuează propria revizuire a bugetului și îl transmite Parlamentului spre aprobare.

Propunerea de buget, care a fost stabilită de Guvern, se prezintă Parlamentului spre examinare în organele parlamentare. Această fază se numește **stabilirea bugetului**. În cadrul parlamentului funcționează o comisie competentă pentru finanțe sau o comisie de buget. Sarcina comisiei parlamentare competente este de a revizui și analiza propunerea de buget, înainte ca aceasta să fie prezentată deputaților pentru decizie și adoptare. Atunci când propunerea de buget este „aprobată” de comisia parlamentară competentă, aceasta este „depusă” și propusă membrilor adunării spre aprobare. Luarea directă a deciziei parlamentului asupra bugetului are două etape de bază:

- 1** în cadrul primei faze, adunarea discută bugetul în principiu și adoptă bugetul în principiu, i
- 2** în a doua fază, adunarea discută detaliat bugetul și decide în detaliu.

Hotărârea adunării asupra bugetului reprezintă partea finală a întocmirii, redactării și adoptării acestuia. În practica bugetară, există posibilitatea ca bugetul să nu fie adoptat înainte de începutul anului pentru care este prevăzut. Motivele pot fi de ordin politic, economic, social, juridic și altele. În astfel de cazuri și pentru îndeplinirea regulată a funcțiilor statului și ale organelor acestuia, se recurge la finanțare temporară. Procedura de finanțare temporară se desfășoară în conformitate cu și în cadrul procedurii bugetare stabilite de lege.

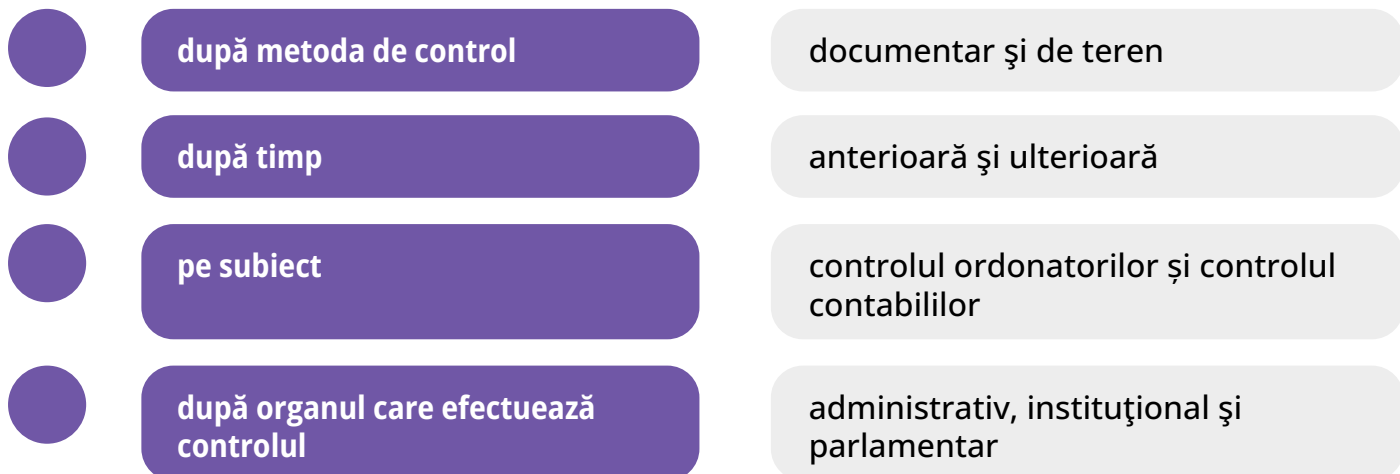
Atunci când organul reprezentativ adoptă bugetul, începe executarea acestuia. Procesul de executare a bugetului este reglementat prin norme legale, care stabilesc modul și procedura de colectare și cheltuire a fondurilor bugetare. Executarea bugetului constă din două părți:

part 1 colectarea veniturilor i

part 2 repartizarea veniturilor către utilizatori și titulari.

La finele anului bugetar, Guvernul este obligat să transmită Adunării contul final al bugetului. Scopul este de a verifica în procedura parlamentară dacă fondurile au fost utilizate în conformitate cu Legea bugetului. Contul bugetar final combină conturile finale ale tuturor utilizatorilor bugetari direcți și indirecti. Structura contului final este asemănătoare cu structura bugetului. Contul final conține o parte generală și specială, precum și bilanțul statului.

Subiectul **controlului bugetar** îl constituie toate fazele procedurii bugetare, în special executarea bugetară. Cu alte cuvinte, Controlul bugetar reprezintă un ansamblu de măsuri și activități care vizează verificarea încasării și repartizării fondurilor bugetare în sens financiar, cu aplicarea unor forme și metode speciale. Formele, adică tipul controlului depind de metoda aplicată, timpul de control, subiectul și organismul de control. Pe baza criteriilor de mai sus, deosebim următoarele forme de control al executării bugetare:

Controlul administrativ constă în verificarea unei autorități inferioare de către una superioară în cadrul fiecărui minister. Controlul contabil și judiciar se efectuează de către Inspekția bugetară, care este concepută ca organ independent în cadrul Ministerului Finanțelor. Controlul politic se efectuează de către Adunare, pe baza raportului Instituției de Audit de Stat - organ independent de Ministerul Finanțelor.

Profilul sistemului bugetar este determinat de gradul de centralizare (descentralizare) în drepturi bugetare, precum și de alegerea unității bugetare (finanțarea cheltuielilor publice prin buget) sau pluralismului (pe lângă buget, fonduri publice, capital) bugetele sunt utilizate pentru finanțarea cheltuielilor publice). Prin urmare, acestea sunt diferitele concepții asupra domeniului de aplicare a bugetului - bugetul central sau bugetul guvernului central (venituri și cheltuieli ale celor mai înalte autorități), bugetul consolidat (include autoritățile provinciale și locale) și bugetul cvasi-fiscal.

02

BUGETARE SENSIBILĂ LA GEN

2.1 Gestionarea finanțelor publice în dependență de gen

Termenul „gestionarea finanțelor publice” descrie de obicei elementele ciclului bugetar anual, care se concentrează în mod normal pe pregătirea, determinarea, executarea și controlul bugetului. Există un consens general cu privire la obiectivele sistemului de gestionare a finanțelor publice. Menținerea disciplinei fiscale generale rămâne primul obiectiv al sistemului de gestionare a finanțelor publice și se ocupă de interacțiunea dintre două variabile: venituri și cheltuieli. Sistemul de gestionare a finanțelor publice trebuie să asigure că resursele publice rămân alocate priorităților strategice convenite și să încurajeze redistribuirea de la prioritățile inferioare la cele superioare, pentru a asigura eficiența alocării acestora. De asemenea, trebuie să asigure eficiența operațională prin obținerea unui raport maxim calitate-preț în furnizarea de servicii.

Gestionarea eficientă a finanțelor publice stă la baza dezvoltării economice durabile și contribuie la stabilitatea macroeconomică a țării, la încrederea în instituții și aduce beneficii cetățenilor, dar și economiei. Aceasta contribuie la obținerea de către cetățeni a serviciilor sanitare, sociale și alte servicii publice mai bune, cât și un nivel de trai mai ridicat.

Bugetul, ca parte a gestionării finanțelor publice, nu reprezintă doar mijloace economice, în acesta sunt exprimate și prioritățile politice. Prin urmare, bugetele nu sunt neutre de gen. Ele influențează femeile și bărbații în moduri diferite și reflectă distribuția inegală a puterii în cadrul societății, cum ar fi diferențele economice, condițiile de viață diferite și roluri sociale adecvate. Bugetarea sensibilă la gen tinde să facă vizibil impactul bugetelor asupra egalității de gen și să le transforme în instrumente care contribuie la creșterea egalității de gen. Bugetarea sensibilă la gen include toate nivelurile de diviziune teritorială a puterii, naționale, regionale și locale. Bugetarea sensibilă la gen include toate fazele procesului bugetar și implică o analiză și o evaluare sensibilă a restructurării bugetare la gen.

Este important de subliniat că bugetarea sensibilă la gen este o parte integrantă a includerii principiului egalității de gen în toate domeniile (integrarea perspectivei de gen). Dacă vrem să realizăm includerea în practică a principiului egalității de gen, trebuie să analizăm împreună bugetele și politicile. Pentru a reduce decalajul dintre politică și finanțare, bugetarea și elaborarea politicilor trebuie să fie strâns legate. Prin urmare, bugetarea sensibilă la gen nu se limitează la politicile din anumite domenii, dar politicile din toate domeniile trebuie să fie supuse bugetării în dependență de gen. Aceasta este diferența dintre bugetarea sensibilă la gen și BDG în gestionarea finanțelor publice. BSG este un termen mai amplu și nu trebuie echivalat.

Integrarea perspectivelor de gen în întregul proces de gestionare a finanțelor publice. Aceasta este o abordare cuprinzătoare, care integrează perspectivele de gen de la planificarea strategică la bugetare și implementare, precum și audit și evaluare. Aceasta reflectă o implementare completă conform definiției Consiliului European. În principiu, bugetarea în dependență de gen poate fi integrată în toate etapele ciclului bugetar obișnuit.

Gestionarea finanțelor publice în dependență de gen (GFPDG) este bugetul pentru bărbați și femei, băieți și fete. GFPDG nu necesită o nouă abordare a bugetării, ci mai degrabă o recunoaștere explicită a existenței elementelor de gen asociată cu o adaptare și consolidare a instituțiilor și instrumentelor existente. Deși eforturile GFPDG s-au concentrat preponderent pe nevoile fetelor și ale femeilor, acestea NU trebuie să diminueze nevoile de dezvoltare ale băieților și bărbaților, precum și nevoilor tinerilor și vârstnicilor, a persoanelor cu dizabilități etc.

GFPDG se bazează pe înțelegerea faptului că deciziile privind bugetul public și sistemele de gestionare a finanțelor publice (GFP) afectează rezultatele economice și sociale pentru bărbați și femei, tineri și vârstnici, persoanele cu dizabilități etc. Îmbunătățirile în egalitatea de gen sunt considerate parte integrantă a obiectivelor de dezvoltare a unei țări și necesită alocării bugetare adecvate și un sistem GFP puternic, pentru a se asigura că alocările respective sunt făcute și implementate conform planificării. GFPDG necesită înțelegerea contextului inegalităților de gen, a modului în care acestea apar, care sunt cauzele lor structurale subiacente și cum pot fi abordate manifestările lor. Cu toate acestea, guvernele au de obicei o serie de pârghii prin care pot fi avansate politicile publice, una dintre acestea fiind GFPDG.

Introducerea principiului egalității de gen în procesul bugetar presupune o analiză a bugetului sensibil la gen și restructurarea veniturilor și cheltuielilor, cu scopul de a îmbunătăți egalitatea de gen. Nu există o modalitate unică de implementare a bugetului sensibil la gen, dar există anumite proceduri analitice standard, pași și instrumente tehnice pe care se bazează fiecare proces de bugetare în dependență de gen. Fiecare proces de implementare a bugetului sensibil la gen constă din trei faze cheie: analiza bugetului din perspectivă de gen, restructurarea bugetului pe baza analizei de gen și integrarea genului ca pe o categorie analitică în procesele bugetare.

Prima fază, analiza bugetului din perspectivă de gen, este un pas necesar care arată că bugetul afectează diferit femeile și bărbații prin alocarea de servicii, transferuri și beneficii destinate cetățenilor. Pentru a efectua acest tip de analiză, sunt necesare date dezagregate pe sexe cu privire la utilizatorii finali ai programelor bugetare, activităților programului și a proiectelor. O analiză mai profundă trebuie să demonstreze gradul în care bugetul a îndeplinit nevoile beneficiarilor, dacă și în ce măsură au fost satisfăcute nevoile specifice de gen și rolurile beneficiarilor, provocările și barierele cu care se confruntă cei care nu au avut acces la fonduri, gradul în care bugetul a redus, a înrăutățit sau a lăsat neschimbată inegalitatea de gen, (de) conectarea politicilor publice și a deciziilor bugetare și motivele pentru care bugetul trebuie să ia în considerare gradul diferit de participare a femeilor și bărbaților.

A doua fază se referă la restructurarea bugetară pe baza analizei de gen și include definirea și propunerea măsurilor de reducere a inegalității.

A treia fază are ca scop integrarea genului ca fiind categorie analitică în gestionarea finanțelor publice. Această fază este un proces complex și dinamic de transpunere a politicilor publice într-un proces bugetar, care se desfășoară în cadrul și în afara instituțiilor. Acesta include: examinare, analiză, verificări în cadrul instituțiilor și în teren, pentru a ține cont de realitatea și nevoile în schimbare ale femeilor și bărbaților, ale fetelor și ale băieților.

2.2 Formatele bugetului și punctele de intrare pentru bugetare sensibilă la gen

Un buget este un proces politic esențial prin care resursele limitate sunt alocate pentru a îndeplini obiectivul dorit din punct de vedere social. Acesta este un set de procese și proceduri care leagă cheltuirea fondurilor cu realizarea obiectivelor planificate. Încercări de a aloca resurse financiare prin procese politice, pentru a servi diferitor scopuri umane. Există mai multe clasificări ale bugetelor: economice, administrative, funcționale și programatice.

Clasificarea bugetului economic pune în evidență cheltuielile curente și de capital. Cheltuieli pentru bunuri și servicii care ar putea dura mai puțin de un an, inclusiv toate costurile guvernamentale de funcționare (salariile funcționarilor publici, utilitățile pentru clădirile guvernamentale, birotică), precum și programele de sprijin (subvenții pentru întreprindere și gospodărie, burse pentru elevi și studenți etc.). Cheltuielile de capital sunt cheltuieli cu bunuri și servicii care sunt utilizate mai mult de un an (cum ar fi echipamente, mobilier, clădiri, terenuri, infrastructură etc., dar și întreținerea drumurilor și clădirilor).

Clasificare bugetară administrativă a cheltuielilor clasificate în funcție de unitatea guvernamentală, agenție, minister responsabil.

Clasificare bugetară funcțională a cheltuielilor clasificate în dependență de funcția sau scopul pentru care sunt cheltuite. Aceste categorii sunt standardizate, de exemplu servicii administrative, educație, protecție socială, sănătate.

Clasificarea bugetară pragmatică a grupat cheltuielile după același scop, într-un program și setul de activități aferente.

Deosebim următoarele formate ale bugetului:

1. Bugetarea elementelor listate este adesea denumită buget tradițional, în care intrările, veniturile și cheltuielile sunt prezentate numai în clasificare economică și administrativă, dar nu programatică. Acest format al bugetului oferă foarte puține informații despre scopurile și obiectivele guvernului, doar dacă ceea ce este planificat să fie colectat prin impozite, alte surse și ce se va cheltui pentru un anumit scop (salarii, subvenții, achiziții de bunuri și servicii etc.), precum și asupra căror ministere, agenții. Bugetarea tradițională este în primul rând un proces de planificare incrementală, în care bugetul din perioada anterioară servește ca punct de plecare pentru bugetul succesiv și numai ajustarea se face pe baza proiecțiilor (de exemplu, inflația, estimarea veniturilor). Se consideră că promovează status quo-ul și servește doar ca exercițiu de contabilitate.
2. Bugetarea de la zero presupune că bugetul este planificat de la începutul fiecărui an, făcându-l cea mai radicală formă de bugetare. Aceasta implică faptul că toate alocațiile bugetare sunt reinventate în fiecare an și ca atare nu este fezabilă, ci mai degrabă un ideal – cheltuielile guvernamentale sunt preponderent definite de contractele existente și drepturile acordate în temeiul legilor existente, deci nu pot fi desființate, în plus, guvernele nu au resurse pentru a gândi iar toate cheltuielile anual. Ideea de bază, totuși, că bugetarea trebuie să fie mai mult decât „afacere obișnuită” este plauzibilă și parțial reflectată într-o formă mai avansată de bugetare (programată, de performanță, bugetare).

3. Bugetarea programată reprezintă o clasificare a bugetului în programe, ulterior în activități, care stau la baza alocărilor bugetare – fondul este alocat mai degrabă programelor decât elementelor economice (de exemplu, salariile).
4. Bugetarea de performanță sau bugetarea bazată pe rezultate conține de obicei informații de performanță (obiective, indicatori cheie de performanță), leagă intrările (suma de bani cheltuită) cu rezultatele (realizări și rezultate) și, astfel, permite monitorizarea realizării obiectivelor, scopurilor stabilite – făcându-l un instrument important pentru creșterea transparenței și a răspunderii guvernamentale, inclusiv pentru promovarea egalității de gen.

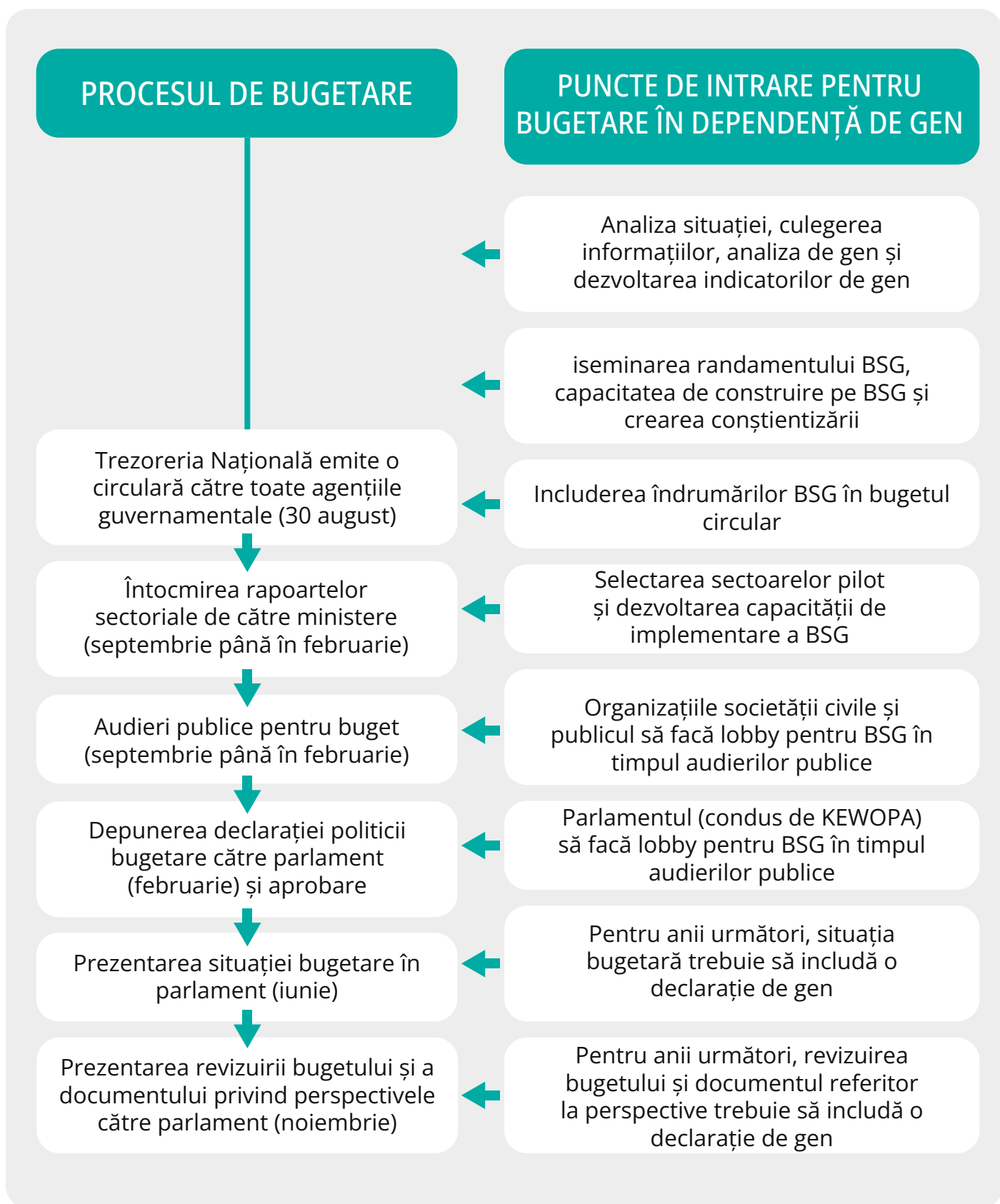
Această formă avansată a formatului bugetului se mai numește și bugetare de performanță sau bugetare bazată pe rezultate, subliniind faptul că existența performanței scontate determină alocările bugetare. Facilitează conectarea planificării strategice cu bugetarea pe termen mediu și anual și gestionarea performanței.

O serie de studii recente susține integrarea abordării sensibile la gen, în toate etapele ciclului bugetar. (Anwar, Downs și Davidson, 2016; Downes, von Trapp, și Trapp, și Nicol 2017; FMI 2017, Stotsky 2016). O astfel de abordare nu implică o nouă tratare a bugetării sau a finanțării suplimentare și separate, ci mai degrabă o recunoaștere clară a diferitelor nevoi de finanțare care decurg din gen și adaptarea instituțiilor, instrumentelor bugetare existente pentru a ține cont de acest lucru. Punctul cheie este de a defini momentele critice de intrare ale ciclului bugetar² pentru problemele legate de gen, inclusiv instrumentele de evaluare a politicilor și asigurarea că politicile aprobate de guvern sunt finanțate și implementate eficient (FMI, 2017).

² Consiliul European (2005), Raportul final al Grupului de Specialiști privind Bugetul de Gen (EG-S-GB), EG-S-GB (2004) RAP FIN; Divizia Egalitate, Direcția Generală a Drepturilor Omului, Consiliul European, Strasbourg, (disponibil pe http://www.mpsv.cz/files/clanky/12462/GenderBudgeting-report2005_En.pdf); Stotsky, J. (2016), "Bugetarea de gen: context fiscal și rezultate actuale", document de lucru al Fondului Monetar Internațional, WP/16/149, Washington DC; Elborgh-Woytek, K. et al. (2013), "Femeile, munca și economia: câștiguri macroeconomice din echitatea de gen", nota de discuție a personalului Fondului Monetar Internațional, SDN/13/10 (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2013/sdn1310>); Downes, R., von Trapp, L. & Nikol S. 2017. Bugetarea de gen în țările OCDE, Monitorul OCDE despre buget, Volum 2016/3 (Gender-Budgeting-in-OECD-countries.pdf)

Figura 1: Alinierea bugetării sensibile la gen la procesul bugetar din Serbia

2.3 Instrumente pentru BSG

Circulară de apel sensibilă la gen - Scopul circularilor de apel este de a instrui agențiile guvernamentale cu privire la modul de depunere a cererilor pentru anul succesiv. De obicei, furnizează instrucțiuni despre plafonul bugetar, prioritățile pentru alocarea bugetului un ghid pentru elaborarea și depunerea bugetului. Plafonul bugetar: de obicei îi comunică fiecărei agenții care este „plafonul” bugetar pentru anul următor, adică cât intenționează să aloce Comisia de planificare a Ministerului Finanțelor respectivei agenții.

Priorități pentru alocarea bugetară - în unele cazuri, circulara de apel descrie prioritățile guvernamentale care ar trebui abordate în alocările pentru anul următor. Instrucțiuni pentru întocmirea și prezentarea bugetului. Circulara oferă, de asemenea, o serie de alte instrucțiuni ministerelor guvernamentale și altor instituții relevante care sunt finanțate de la bugetul central, cu privire la modul în care trebuie să prezinte motivațiile pentru acest buget. Oficialii de planificare și buget din ministere și instituții folosesc apoi acest format pentru a-și întocmi propunerile bugetare. Aceste depuneri sunt ulterior inspectate și negociate cu Comisia de Planificare a Ministerului Finanțelor înainte de a merge la următoarele entități de aprobare, de obicei Cabinetul și Parlamentul.

Exemple din regiune: FBiH

Extras din Instrucțiunile bugetare FBiH nr. 1. 2022-2023

„... reamintim că BPMIS este actualizat cu un modul de bugetare sensibilă la gen. În ceea ce privește acest buget, utilizatorii sunt rugați să furnizeze informații cu privire la sensibilitatea de gen a propunerilor bugetului. Utilizatorii bugetului sunt sfătuiți să includă informații despre rezultatele scontate și impactul asupra egalității de gen... precum și indicatori de performanță dezagregați pe sex și să furnizeze o descriere a numărului/procentului preconizat de femei și bărbați ca beneficiari finali. Mai mult decât atât, este necesar să se ia în considerare aplicarea articolului 8 din Legea privind egalitatea de gen din BiH, în ceea ce privește crearea de măsuri speciale pentru grupurile excluse în mod disproporționat, adică femeile/fetele, ..”

Declarație bugetară sensibilă la gen - O declarație a bugetului sensibil gen (DBG) este un instrument cheie pentru activitatea BSG, deoarece ajută la evidențierea receptivității de gen a proiectului bugetului la momentul prezentării acestuia către Parlament. Este o declarație sau un raport al guvernului cu privire la modul în care problemele de gen sunt abordate de politicile bugetare, cheltuieli și venituri și rezumă impactul bugetului sensibil la gen. De asemenea, poate arăta în mod sistematic modalitatea în care angajamentele politice față de egalitatea de gen și necesitățile femeilor sunt urmate de alocațiile bugetare. Declarația bugetului sensibil la gen este un document de responsabilitate elaborat de Guvern pentru a-și prezenta eforturile pentru egalitatea de gen. Acesta poate prezenta rezultatele analizei bugetului sensibil la gen și poate prezenta recomandări cu privire la modificări ulterioare ale obiectivelor, activităților și indicatorilor de măsurare. Astfel, o DBG poate conține atât implicații trecute, cât și viitoare ale bugetelor în abordarea problemelor legate de inegalitatea de gen. Forma și conținutul unei DBG sunt indicatori buni ai potențialului de transformare al activităților BSG: de exemplu, un DBG cu indicatori limitați de gen ai exercițiilor de numărare tehnocratică nu este foarte promițător, în timp ce un DBG prezintă o prezentare completă a provocărilor cheie în inegalități și modalități de a depăși acesteia prin politici și bugete ar deschide căi mai valoroase de transformare.

Orice guvern poate emite o declarație BSG utilizând unul sau mai multe dintre instrumentele de mai sus pentru a-și analiza programele și bugetele, dar și pentru a rezuma implicațiile acestora cu o serie de indicatori cheie. Este nevoie de un grad ridicat de coordonare în întregul sector public. În mod ideal, Declarația bugetară sensibilă la gen include informații din fiecare sector.

Exemple de declarații de buget sensibile la gen – Albania

În fiecare an, pentru fiecare dintre fazele arbore ale procesului, Ministerul Finanțelor și Economiei elaborează și include în documentul Programului de buget pe termen mediu o anexă de bugetare sensibilă la gen. Anexa prezintă date generale privind starea BSG și, de asemenea, o listă exhaustivă a ministerelor de resort și a altor instituții ale guvernului central care au inclus efectiv BSG în documentele lor MTBP, specificând, de asemenea, nivelul de implicare a programului bugetar, precum și costurile aferente activității GE. Example:

<http://www.financa.gov.al/programi-buxhetor-afatmesem-2020-2022-faza-iii/>

Pentru analiza BSG este necesară cunoașterea instrumentelor de analiză a bugetului sensibil la gen, atât legate de cheltuielile publice, cât și de veniturile publice. Este deosebit de important să înțelegem ce instrumente BSG să fie utilizate în diferite etape ale procesului bugetar.

Figura 2: Instrumentele BSG

Tipologia OCDE a instrumentele selectate de BSG:

Instrumentele ex-ante ale BSG: Evaluare ex-ante de gen, analiza de bază a bugetului sensibil la gen, evaluarea necesităților în dependență de gen, abordări concomitente de bugetare sensibilă la gen, stabilirea performanței în perspectiva de gen, perspectivă de gen în alocarea resurselor, analiza incidenței bugetului legat de gen.

Evaluarea ex-ante a impactului de este aprecierea unei singure măsuri bugetare înainte de includerea acesteia în buget, cu un interes specific asupra impactului implementării unei astfel de măsuri în viața femeilor și bărbaților.

Analiza de bază a bugetului sensibil la gen este o examinare efectuată periodic pentru a evalua modul în care alocarea existentă a cheltuielilor și veniturilor guvernamentale contribuie (sau nu) la egalitatea de gen. Această analiză este efectuată înaintea procesului de formulare a bugetului pentru a evalua modul în care alocarea de bază a cheltuielilor și veniturilor guvernamentale are impact asupra egalității de gen. Informațiile din această analiză pot fi utilizate pentru a ajuta la ghidarea deciziilor ulterioare de alocare a resurselor și pentru a se asigura că proiectul de propunere a bugetului abordează decalajele de egalitate de gen acolo unde acestea există. O astfel de analiză este de obicei efectuată de autoritatea bugetară centrală (sau sub autoritatea acesteia).

Abordări concomitente în materie de bugetare sensibilă la gen: Perspectiva de gen în stabilirea performanței, Perspectiva de gen în alocarea resurselor, Analiza incidenței bugetare legate de gen și Urmărirea cheltuielilor pentru egalitatea de gen.

Cerințele de stabilire a performanței din perspectiva de gen care prevăd ca o proporție minimă a obiectivului de performanță legat de buget să fie corelată cu politicile sensibile la gen.

Perspectiva de gen în cerințele de alocare a resurselor care prevăd ca o proporție minimă din resursele bugetate globale să fie alocată politicilor sensibile la gen.

Analiza incidenței bugetului sensibil la gen bugetul anual este însoțit de o evaluare oficială, efectuată de autoritatea bugetară centrală (sau sub-autoritatea acesteia) a impactului general al bugetului în promovarea egalității de gen, inclusiv o analiză dezagregată pe sexe a măsurilor specifice de politică (atât veniturile), cât și legate de cheltuieli.

Instrumentele ex-ante ale BSG: evaluarea ex-post a impactului de gen, auditul de gen al bugetului, perspectiva de gen în evaluarea cheltuielilor.

Evaluarea ex post a impactului de gen care apreciază măsurile bugetare individuale, după introducerea/implementarea acestora, în special pentru impactul lor asupra egalității de gen.

Auditul de gen al bugetului - analiză independentă, obiectivă, realizată de o autoritate competentă diferită de autoritatea bugetară centrală, a măsurii în care egalitatea de gen este promovată efectiv și/sau atinsă prin politicile prevăzute în bugetul anual.

Perspectiva de gen în revizuirea cheltuielilor în contextul unei evaluări naționale a cheltuielilor, genul este inclus în mod obișnuit ca o dimensiune distinctă a analizei.

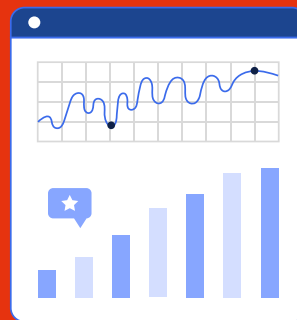
Through analyzing the use of tools by the OECD countries that have applied gender budgeting, there appears to be three broad categories of gender budgeting system

- 1** 1. Alocarea resurselor în funcție de gen, prin care evaluările de gen informează deciziile individuale de politică și alocările de finanțare;
- 2** 2. Bugetul de evaluare a genului în cazul în care a existat o evaluare de gen a bugetului și
- 3** 3. Bugetarea bazată pe gen în funcție de necesități, în cazul în care o evaluare a nevoilor de gen face parte din procesul bugetar.

03

Instrumente pentru analiza de gen a cheltuielilor bugetare

3.1 Urmărirea cheltuielilor pentru egalitatea de gen

Urmărirea cheltuielilor pentru sondajul privind egalitatea de gen urmărește să evalueze dacă cheltuielile sunt utilizate în scopul bugetat. Evaluarea sensibilă la gen a politicilor se referă la impactul real sau potențial al politicilor, programelor și strategiilor politice asupra relațiilor de gen. Presupunând că deciziile politice privind distribuția resurselor reflectă întotdeauna relațiile de gen, efectele lor specifice genului sunt examinate și se caută răspunsuri la următoarele întrebări³:

1 Fondurile publice și resursele materiale ajung la destinație?

Aceasta se referă la identificarea fluxurilor reale de fonduri publice într-un program sau sector bugetar, determină în ce măsură fondurile publice ajung la furnizorii de servicii.

2 De ce sunt deturnate fondurile?

Dacă suma de fonduri alocată pentru un program sau o linie bugetară diferă de suma de fonduri primite de un anumit furnizor de servicii, este vorba de o scurgere de bani. A doua întrebare servește ca instrument analitic pentru a explica de ce are loc scurgerea de fonduri. Practic, de ce unele școli primesc mai mulți bani publici decât altele. Acest instrument este utilizat de agențiile donatoare pentru a monitoriza cheltuirea banilor publici. Și OSC-urile pot folosi acest instrument pentru a monitoriza cheltuielile publice, pentru a crește responsabilitatea autorităților locale în raport cu cerințele cetățenilor. De exemplu, în Novi Sad, s-a format o rețea de OSC-uri, care se ocupă de monitorizarea cheltuielilor publice ale bugetului orașului și cu monitorizarea dacă nevoile cetățenilor sunt îndeplinite (în Proiectul: Buget adaptat pentru femeii cetățene: Către implementarea egalității de gen în Novi Sad).

Tabelul 1. Ponderea programelor bugetare sensibile la gen în bugetul total pentru 2018, 2019 și 2020.

Anul	Buget (total)	Suma alocată pentru programele bugetare sensibile la gen	% din Buget (total)
2020	29.130.251.112,85	3.117.398.535,00	10,70%
2019	25.963.389.927,00	2.693.380.910,00	10,37%
2018	24.487.953.296,04	2.505.696.124,00	10,23%

Sursa: Hotărâre privind bugetul orașului Novi Sad pentru anii 2018, 2019 și 2020.

3 [Budgeting to End Gender Inequalities in the Education Sector | The Consortium on Gender, Security and Human Rights \(genderandsecurity.org\)](https://www.genderandsecurity.org/)

În proiectul menționat anterior, au fost analizate cheltuielile totale pentru programele sensibile la gen ale bugetului orașului pe trei ani. Din tabel se poate concluziona că procentul alocat pentru programele sensibile la gen crește ușor de la an la an.

Urmărirea cheltuielilor surprinde cheltuielile reale în comparație cu ceea ce este planificat în buget. Acesta urmărește alocările bugetare de la guvernul central către ministere și autoritățile locale și surprinde modul în care plățile sprijină furnizarea serviciilor publice. Datele privind cheltuielile trebuie să fie completate cu informații despre ce se face cu plățile de resurse și în ce măsură cheltuielile răspund priorităților și necesităților oamenilor. Aceasta poate include o analiză cantitativă și/sau calitativă a furnizării serviciilor pe baza evaluărilor calității, accesibilității și costului serviciilor și a anchetelor utilizatorilor. Structurile puternice de guvernare și transparența datelor sunt, de asemenea, importante pentru a răspunde și a remedia utilizarea abuzivă a fondurilor publice, atunci când sunt identificate prin urmărirea eficientă a resurselor.

Urmărirea cheltuielilor pentru egalitatea de gen este denumită și „etichetarea bugetului sensibil la gen” și ajută la cuantificarea fluxurilor financiare dedicate.

Cheltuieli care promovează egalitatea de gen - Programe specifice de egalitate de șanse legate de gen (cheltuieli publice axate pe concediul matern plătit, îngrijirea copiilor subvenționată pentru a permite femeilor să lucreze, un program conceput în principal pentru a preveni sau a răspunde violenței bazate pe gen, un program de educare și mobilizare pentru ca bărbații și băieții să devină susținători împotriva violenței bazate pe gen în comunitatea lor).

Cheltuieli cu impact preconizat asupra genului – Servicii publice generale vizate în mod specific sau utilizate preponderent de un anumit gen (programe de sprijinire a start-up-urilor de înaltă tehnologie cu inițiative specifice de sprijinire a femeilor antreprenoare în domeniul tehnologiei, un proiect de investiții pentru construirea unei noi linii de metrou, care urmărește îmbunătățirea utilizării de către femei a sistemului de transport, prin asigurarea unui fulger stradal securizat în jurul stațiilor).

Servicii publice generale care funcționează fără un accent specific pe egalitatea de gen între femei și bărbați (un program de sprijinire a accesului fermierilor locali la microcredite pentru achiziționarea de inputuri agricole, cum ar fi pesticide sau îngrășăminte, care nu abordează părtinirile de gen în accesul la și peste inputurile agricole, un program care vizează șomajul în rândul tinerilor care nu abordează marginalizarea băieților migranți).

Țările cu un sistem robust de clasificare a bugetului pot valorifica un astfel de sistem pentru a urmări cheltuielile bugetare pe parcursul ciclului de formulare, executare și raportare a bugetului. Încorporarea clasificării în planul de conturi a guvernului (clasificarea contabilă) asigură că fiecare tranzacție poate fi nu numai prezentată în propunerile de buget anual, ci și raportată în conformitate cu oricare dintre clasificările utilizate (administrativ, economic, funcțional, de program) în rapoartele bugetare anuale ale guvernului și rapoartele financiare anuale. Dacă această încorporare se face la nivelul articolului din rândul bugetar sau al codului de program, acele elemente din rândurile bugetare sau coduri de program ar putea fi „etichetate” pentru a oferi o înțelegere generală a cheltuielilor care vizează egalitatea de gen. Toate articolele etichetate trebuie monitorizate de către Ministerul Finanțelor pentru a se asigura că monitorizarea acestor cheltuieli este parte a procesului bugetar, nu un mecanism instituțional separat.

Instrumente și metode de urmărire pentru identificarea cheltuielilor care sunt direct sau

indirect legate de inițiativele BSG în cadrul bugetului. Instrumentele care sunt utilizate pentru urmărirea cheltuielilor pot fi adaptate pentru a include elemente specifice, care permit o urmărire mai ușoară a cheltuielilor legate de gen.

Este mai facil atunci când se utilizează bugetul de program și de performanță, dar nu este imposibil și atunci când se utilizează bugetarea pe linie sau bugetarea de la zero.

Exemplu din Albania

Scopul Sistemului Informațional de Gestionare Financiară albaneză integrată (SIGF) este de a maximiza eficiența și transparența planificării, executării și raportării bugetare.

Prioritățile cheie ale SIGF sunt:

Key priorities of AFMIS are:

- Legătura dintre planificarea strategică și bugetarea
- Ameliorarea procesului de planificare pe termen mediu și de pregătire a bugetului
- Consolidarea programului și a bugetului de performanță
- Facilitarea includerii bugetării sensibile la gen în cadrul SIGF prin urmărirea specifică a indicatorilor cheie de performanță (ICP) legați de gen și a rezultatelor:

SIGF este Sistemul Informațional al Sistemului Integrat de Planificare care oferă posibilitatea de a urmări indicatorii de gen incluși în documentele strategice/de politici.

3.2 Analiza incidenței cheltuielilor publice dezagregate pe sexe

Lipsa informațiilor dezagregate pe sexe cu privire la localizarea și utilizarea serviciilor publice decurge din faptul că bugetul nu specifică utilizatorii potențiali. Analiza incidenței cheltuielilor publice dezagregate pe sexe tinde să corecteze acest lucru, examinând care parte din cheltuielile statului, în cadrul programului dat, este în beneficiul bărbaților și care parte este în beneficiul femeilor. Acest instrument măsoară distribuția resurselor bugetare între femei și bărbați, fete și băieți, prin estimarea costului unitar al unui serviciu, calculând măsura în care fiecare grup îl utilizează. Acest instrument presupune două etape. În primul rând, costurile unitare pentru un anumit program guvernamental sunt calculate sau estimate. Ulterior costurile obținute sunt recalculat în raport cu numărul de utilizatori potențiali ai programului dat. Pe baza celor de mai sus, este posibil să se calculeze cât alocă statul și pentru ce grup. În învățământul primar, de exemplu, utilizarea cheltuielilor publice pentru fete este valoarea cheltuielilor publice pentru învățământul primar înmulțită cu raportul fetelor înscrise în școala primară și numărul total de înscrieri în școala primară. La fel, analiza poate fi efectuată în domeniul serviciilor de sănătate.

Întrebarea cheie este: Câte fonduri direcționează bugetul de stat și către cine? Acest instrument cantitativ poate fi utilizat pentru a evalua distribuția plăților directe (beneficii și transferuri financiare) sau a serviciilor publice furnizate.⁴

Pentru a efectua tipul de analiză sunt necesare date cantitative despre beneficiari (de exemplu, numărul de persoane pe sex care utilizează sau consumă anumite servicii publice sau care primesc transferuri financiare) și costul unitar al furnizării serviciilor publice.

Calculul incidenței cheltuielilor publice a unui anumit serviciu poate fi realizat prin înmulțirea costului unitar al furnizării unui anumit serviciu cu numărul de unități utilizate sau consumate de femei și bărbați (sau fete și băieți).

La fel ca și în cazul altor instrumente, este important de menționat că simpla dezagregare între femei și bărbați este doar punctul de plecare și s-ar putea dovedi a fi prea agregată, deoarece ar putea ascunde multe dintre diferențele dintre femei și bărbați. Prin urmare, ori de câte ori este posibil, este important să folosiți seturi de date intersectoriale. Astfel, etapa finală a analizei implică agregarea indivizilor gospodăriilor în subgrupuri, pentru a putea evalua modul în care cheltuielile publice sunt distribuite între diferite grupuri de femei și bărbați. Cea mai comună variabilă utilizată, printre altele, pentru a forma aceste grupuri este venitul, alte analize transsectoriale de importanță pot include etnia, vârsta și locația geografică (de ex., zonă urbană/rurală).⁵

Tabelul 2: Exemplu de analiză a incidenței cheltuielilor dezagregate pe sexe a politicilor active pe piața muncii în Republica Serbia – prima etapă a analizei incidenței cheltuielilor publice dezagregate pe sexe

Măsuri de căutare activă a unui loc de muncă	Participanți	Femei	Cota femei	Bărbați	Cota bărbați
Instruire pentru căutarea activă a unui loc de muncă	35962	20.085	55,85%	15.877	44,15%
Instruire de autoeficacitate	2823	2.111	74,78%	712	25,22%
Instruire pentru dezvoltarea antreprenoriatului	13686	6.266	45,78%	7.420	54,22%
Instruire pentru piața muncii	63	34	53,97%	29	46,03%
Instruire la cererea angajatorului pentru șomeri	708	353	54,98%	352	45,02%

Sursa: Raport de lucru, pp. 18-24, [ZVEŠTAJ O RADU NSZ ZA 2021.pdf](#)

4 Hadžiahmetović, A., Đurić-Kuzmanović, T., Klatzer, E. & Risteska M. 2013. Bugetare sensibilă la gen, UN Femei, pp. 163.

5 Item, pp.164-166.

În prima etapă se calculează participarea femeilor și bărbaților la totalul de participanți la procesul de învățare pe piața muncii.

Tabelul 3: Exemplu de analiză a incidenței cheltuielilor dezagregate pe sexe a politicilor active ale pieței muncii în Republica Serbia - a doua etapă a analizei incidenței cheltuielilor publice dezagregate pe sexe

Măsuri de căutare activă a unui loc de muncă	Cost per participant (în RSD) (în 1,000s)	Femei	Bărbați	RSD cheltuit pentru femei (în 1,000s)	RSD cheltuit pentru bărbați (în 1,000s)
Instruire de autoeficacitate	2.264.614	20.085	15.877	1.264.787	999.827
Instruire de autoeficacitatez	377.435	2.111	712	282.246	95.189
Instruire pentru dezvoltare și antreprenoriat	1.132.307	6.266	7.420	518.370	613.937
Instruire pentru piața muncii	15.975	34	29	8.622	7.353
Instruire la cererea angajatorului pentru	31.950	353	352	17.566	14.384

Sursa: Raport de lucru, pp. 18-24, [ZVEŠTAJ O RADU NSZ ZA 2021.pdf](#)

În a doua etapă a analizei măsurilor se calculează cheltuielile totale în dinari pentru femei și bărbați, pentru fiecare program care a fost oferit pe piața muncii.

În pofida faptului că fiecare guvern trebuie să evalueze serviciile pe care le oferă și să identifice cine le utilizează, această sarcină este aproape imposibilă în multe țări. Pentru stabilirea acestor cheltuieli este necesar să se cunoască date exacte privind utilizarea banilor publici și distribuția acestora, care nu sunt întotdeauna disponibile la nivel național, regional și local. De exemplu, ele pot fi sub formă de note administrative, cum ar fi liane, dosare școlare și de sănătate, care nu întotdeauna sunt sistematizate.

3.3 Evaluările dezagregate pe sexe ale beneficiarilor

Evaluările beneficiarilor dezagregate în funcție de gen permit ca vocea cetățenilor să fie auzită. Sunt utilizate pentru a determina opiniile femeilor și bărbaților referitor la dacă modelele de cheltuieli guvernamentale, programele și serviciile aferente acestora sunt în conformitate cu prioritățile cetățenilor și dacă furnizarea anumitor servicii este adecvată. Și anume, prioritățile politice nu coincid automat cu nevoile diferitelor grupuri sociale. Bărbații și femeile au interese și necesități parțial diferite, cât și beneficii diferite de cele guvernamentale. Evaluările dezagregate pe sexe ale beneficiarilor reprezintă un instrument care trebuie să ajute la stabilirea priorităților diferitelor grupuri sociale, în ceea ce privește utilitatea publică, în ce măsură anumite grupuri sunt satisfăcute de oportunitățile oferite în prezent și ale căror priorități vor fi satisfăcute de anumite măsuri planificate și care nu.

Beneficiile reale și potențiale ale politicii de cheltuieli publice sunt examinate prin căutarea răspunsurilor la întrebarea cum ar împărți un anumit grup de cetățeni torta bugetară din funcția de ministru al finanțelor. Răspunsurile sunt analizate având în vedere de asemenea modul în care politica bugetară actuală a guvernului satisface interesele bărbaților și femeilor, fetelor și băieților.

Întrebările la care acest instrument oferă un răspuns sunt:

Cum abordează investițiile publice în infrastructură și furnizarea serviciilor publice diferitele nevoi și priorități ale femeilor și bărbaților?

Evaluările dezagregate pe sexe ale beneficiarilor sunt un instrument care servește la colectarea evaluărilor utilizatorilor finali cu privire la măsura în care calitatea actuală a serviciilor publice satisface nevoile acestora. Această tehnică de cercetare este utilizată pentru a întreba utilizatorii finali reali sau potențiali dacă politica de cheltuieli publice se potrivește cu prioritățile lor.

Datele pentru această analiză pot fi obținute din surse cantitative (sondaje de opinie publică, sondaje de atitudine și percepție etc.) și din surse calitative (metode de evaluare participativă, discuții în grup, observație participantă). O combinație de metode calitative și cantitative de evaluare a utilizatorilor este interviul. Prin metodele menționate, este foarte important ca evaluările colectate ale utilizatorilor să fie clasificate pe gen și, dacă este posibil, după alte criterii în funcție de scopul sondajului (e.g., vârstă, clasă, mediu urban, rural...)⁶

Alegerea metodei de evaluare depinde de resursele disponibile, de întrebarea dacă reprezentativitatea statistică ca indicator cantitativ este mai importantă sau elementele participative și informațiile de natură calitativă. Este important de menționat că instrumentele calitative (de exemplu, un sondaj) pot duce la rezultate reprezentative statistic, dar această metodă nu permite discuții și învățare socială. Pe de altă parte, instrumentele calitative (de exemplu, discuțiile și evaluările participative ale participanților) implică un proces de învățare interactiv, dar nu conduc la rezultate semnificative statistic. Prin urmare, scenariul ideal este o combinație de rezultate calitative și cantitative.

Metoda de evaluare dezagregată pe sexe a beneficiarilor poate fi utilizată și de agențiile guvernamentale sau administrațiile publice care doresc să îmbunătățească calitatea serviciilor

6 Hadžiahmetović, A., Đurić-Kuzmanović, T., Klatzer, E. & Risteska M. 2013. Bugetare sensibilă la gen, UN Femei, pp. 167-168.

publice. În plus, această abordare este utilizată pe scară largă de societatea civilă și de cercetători. Pe lângă evaluarea serviciilor specifice, această abordare poate fi utilizată și pentru a întreba cetățenii despre alocarea fondurilor bugetare, dacă sunt mulțumiți de distribuția actuală a acestor fonduri și cum ar efectua o eventuală realocare. Instrumentul Focus este deosebit de important pentru grupurile de organizații neguvernamentale și cetățeni care doresc să influențeze realocarea resurselor, susținând o anumită măsură, politică sau acțiune.

Metoda poate fi folosită și pentru a evalua opiniile utilizatorilor cu privire la raportul dintre veniturile și cheltuielile publice, referitor la opinia în privința poverii fiscale, dacă aceștia ar fi dispuși să plătească taxe mai mari pentru a finanța cheltuieli publice mai mari, un nou buget sensibil la gen sau unitate bugetară. Sau invers, sunt deja impozitate prea puternic, astfel încât activitățile lor sunt reduse sau mutate în zona gri și, prin urmare, pledează pentru o reducere a cotelor de impozitare sau o creștere a beneficiilor fiscale.

3.4 Analiza dezagregată pe sexe a impactului cheltuielilor publice asupra utilizării timpului

Analiza dezagregată pe sexe a impactului cheltuielilor publice asupra utilizării timpului este un așa-numit studiu al bugetului de timp. Acesta este instrumentul analitic central al bugetării sensibile la gen, cu ajutorul căruia se examinează modul în care politica existentă de venituri și cheltuieli publice afectează bugetele de timp ale bărbaților și femeilor. În același timp, trebuie să permită luarea în considerare a timpului pe care femeile îl petrec pentru munca neremunerată în buget și în analiza politică. Se calculează în ce măsură bugetele publice se bazează pe munca neremunerată, cum ar fi îngrijirea copiilor, bătrânilor, infirmilor și bolnavilor, pentru gătit, menaj și alte activități similare.

Aplicarea acestui instrument presupune studii ale bugetului de timp, care de regulă nu sunt elaborate la nivel național, ci pot fi găsite sub formă de studii de caz, atât în interiorul, cât și în afara sectorului guvernamental. Studiile disponibile despre utilizarea timpului arată că femeile își petrec o parte din timp făcând muncă neremunerată, îngrijire și muncă în gospodăria privată. Deoarece aceste locuri de muncă nu sunt evaluate monetar, ele nu se reflectă în modelele macroeconomice, deși au o importanță economică mare. Cu alte cuvinte, scopul este de a dezvălui implicațiile macroeconomice ale muncii neremunerate în reproducerea socială. Acest lucru ar putea asigura că timpul pe care femeile îl petrec în muncă neremunerată este evaluat monetar și inclus în calculul venitului național brut ca „venit al gospodăriei”.

Transferul afacerilor sociale din sfera publică în cea privată reprezintă doar o deplasare a costurilor din sectorul plătit (sectorul public) către sectorul neplătit (gospodăriile private). Acest lucru afectează în primul rând bugetul de timp al celor care trebuie să facă această muncă în sfera privată, de obicei femeile. Date pentru o astfel de analiză pot fi obținute, de exemplu, prin calcularea cantității de muncă suplimentară pe femeie, în cazul în care unele servicii de stat ar fi desființate sau prin exprimarea monetară a muncii neremunerate, în funcție de prețurile de piață ale acestor locuri de muncă.

Întrebările la care acest instrument oferă un răspuns sunt:

Cum au cheltuielile un impact diferit asupra utilizării timpului de către femei și bărbați?

Pentru a utiliza acest instrument, este necesar să strângem informații despre modul în care femeile și bărbații își folosesc timpul. Sursa de informare despre timpul folosit o constituie anchetele privind utilizarea timpului, clasificate pe gen și alte variabile, precum vârsta, numărul de copii, nivelul de studii profesionale, dimensiunea gospodăriei etc., realizate de birourile de statistică.

Rămâne întrebarea cum cheltuielile bugetare și realocarea cheltuielilor afectează bugetul de timp al femeilor și bărbaților. În acest context, există mai multe abordări:

- 1** Calculul „impozitului de reproducere” definit ca ponderea valorii pe care o persoană o cheltuie pentru munca neremunerată de reproducere pentru a susține societatea. Modificările în estimarea impozitului pe reproducere pot fi legate de modificări ale altor impozite.
- 2** Calculul matricelor input-output care include îngrijirea neplătită ca input și output, precum și cheltuielile din sectorul social
- 3** Calculul cheltuielilor de timp și bani a gospodăriei pe servicii, sănătate, educație, calculatoare, transport. Schimbările în consumul de timp pot fi legate de modificări ale cheltuielilor publice.

Analiza dezagregată de sexe a impactului cheltuielilor publice asupra utilizării timpului este un instrument utilizat de departamentele analitice din administrația publică, precum și de instituțiile de cercetare științifică care efectuează analize a impactului politicilor sau bugetelor specifice asupra utilizării timpului și muncii neremunerate.

Datorită naturii cantitative a acestui instrument, organizațiile societății civile au un rol foarte important în introducerea colectării sistematice a datelor privind utilizarea timpului prin anchete de utilizare a timpului, precum și în introducerea unor conturi suplimentare prin inițiative de lobby și advocacy. Participanții societății civile pot contribui la atragerea atenției asupra importanței timpului neplătit prin studii de utilizare a timpului sau teste pilot privind estimările aproximative ale volumului muncii neremunerate sau implicațiile bugetării asupra creșterii sau scăderii cantității de muncă neremunerată.

Studiu de caz: Proiectul gospodinelor gerontice ca reducere a muncii neremunerate în gospodărie - analiză cantitativă și calitativă.

Salariul minim, salariul mediu, salariul mediu al unui bărbat sau al unei femei sau salariile pentru activități similare conexe în economia de piață pot fi utilizate ca bază pentru calcularea valorii monetare a muncii neremunerate.

04

INSTRUMENTE PENTRU ANALIZAREA VENITURILOR BUGETULUI SENSIBIL LA GEN

4.1 Taxele ca o problemă a egalității de gen

Impozitele sunt o sursă importantă de venituri publice. Veniturile publice acoperă cheltuielile bugetare. Serviciile publice și investițiile publice cheie pentru promovarea egalității și a capacității femeilor. Politicile fiscale pot aborda unele inegalități-cheie de gen și le pot reduce/ sau crește inegalitățile de gen (de exemplu, diferența de remunerare între femei și bărbați sau diferența de bogăție între femei și bărbați):

- Contribuții la veniturile publice bazate pe principiul capacității de plată
- Apropos, cum sunt concepute impozitele
- Cu cât se impozitează atât de mult (sistem fiscal).

Diferențele impacturi la nivel individual depind de cine plătește cât de mult în impozite, de principiul capacității de plată și de diferența salarială/inegalitatea veniturilor de gen.

În funcție de modul în care acestea afectează economia, impozitele sunt împărțite în:

- 1** **Impozite directe** (Impozit pe venit al persoanelor fizice, Contribuții la asigurările sociale, Impozit pe profit, Impozite pe avere, Impozite pe moștenire etc.)
- 2** **Taxe indirecte** (Taxa pe valoarea adăugată, accize, taxe de import)
- 3** **Taxe de utilizare** (taxe pentru utilizarea serviciilor publice (de exemplu, sănătate, educație, apă, canalizare, electricitate etc.).
- 4** **Altele**, de exemplu, redevențe din resurse naturale.

Cadrul drepturilor omului ca obligații ale statului funcționează în cadrul Organul pentru Drepturile Omului (CEDF, Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale...):

- Interzice discriminarea femeilor, sub toate formele ei
- Obligă statele să condamne o astfel de discriminare și să ia măsuri „prin toate mijloacele adecvate și fără întârziere” pentru a urma o politică de eliminare a acestei discriminări.

Șapte principii ale cadrului drepturilor omului:

1. satisfacerea nivelurilor minime esențiale ale drepturilor economice și sociale;
2. cerința realizării progresive,
3. evitarea regresiei
4. **nediscriminarea și promovarea egalității substanțiale**
5. **utilizarea resurselor maxime disponibile**
6. cerința de participare, transparență și responsabilitate
7. respectarea obligațiilor extrateritoriale ale acestora

Principiul nediscriminării și egalității substanțiale. Impozitarea individuală pentru asigurarea principiului nediscriminării. Impozitarea comună pe venit ar putea fi discriminatorie (în medie, beneficiile pentru veniturile de aici (mai mulți bărbați), partenerul cu venituri mai mici poate plăti efectiv mai multe impozite, descurajează participarea (femeilor) pe piața muncii, impozitarea separată îmbunătățește dispozițiile de negociere a femeilor în gospodărie).

Rambursările de impozite către cel mai mare câștigător ar putea fi discriminatorii. Beneficiile cu venituri mai mari (mai mulți bărbați) și ipoteza unei împărțiri egale a venitului în cadrul gospodăriei nu pot fi susținute. Venitul din toate sursele impozitat în mod egal pentru a asigura nediscriminarea.

Favorizarea veniturilor din capital față de alte surse de venit ca fiind discriminatorie – bărbații câștigând mai multe venituri din capital. Deduceri și scutiri de impozit pe venit. Analiza cui beneficiază – femeile și bărbații beneficiază în mod egal (?), de exemplu, deduceri fiscale pentru angajați cu normă întreagă, pentru rușine pentru fondul de pensii private.

4.2 Analiza incidenței fiscale dezagregate pe sexe

Calcularea sarcinii fiscale a diferitor grupuri de cetățeni și a gospodăriilor acestora presupune existența unor date sau estimări privind veniturile și cheltuielile gospodăriei. Avantajul analizei dezagregate de gen a impactului cheltuielilor publice asupra utilizării timpului, ca instrument analitic, este de a evalua povara diferitor grupuri de populație cu impozite directe și indirecte. Politica fiscală are un impact diferit asupra femeilor și bărbaților, împovărându-le în mod inegal și (de)stimulându-le oportunitățile. Întrucât femeile câștigă în medie mai puțin decât bărbații, ele, de regulă, plătesc mai puțin impozitul pe venit direct. În cazul impozitelor indirecte (TVA, accize), această relație se poate schimba ușor în sens invers. Bărbații și femeile consumă diferite produse și servicii, femeile asumându-și cel mai adesea responsabilitatea pentru achizițiile zilnice din gospodărie. De exemplu, modelele de consum în gospodăriile conduse de femei sunt mai concentrate pe alimentație și educație decât în gospodăriile conduse de bărbați.

TVA și accizele împovărează grupurile sărace ale populației mai mult decât cele bogate, deoarece aceștia cheltuiesc o parte relativ mare din venituri pentru nevoile vieții. Pași similari sunt întreprinși la introducerea taxelor noi pentru serviciile publice neimpozitate anterior. Prejudecățile de gen pot exista și în subvențiile fiscale, scutiri de taxe, de impozite și credite fiscale) care sunt orientate doar către bărbați sau astfel de servicii nu sunt disponibile femeilor căsătorite care își câștigă banii.

Analiza incidenței impozitelor dezagregate pe sexe pornește de la întrebarea:

Cum sunt femeile și bărbații afectați în mod diferit de tipul de venituri obținute de guverne, cum ar fi impozitele directe (venit, impozite pe profit) și indirecte (TVA)?

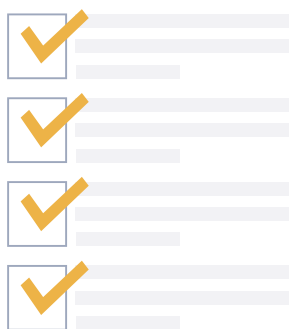
În general, impozitele sunt principala sursă de colectare a veniturilor publice. Politica fiscală se află așadar în centrul dezbaterii publice cu privire la serviciile pe care guvernele trebuie să le ofere și cine trebuie să plătească pentru acestea, inclusiv femeile și bărbații. Deși taxele par a fi neutre din punct de vedere al genului, ele conțin atât părținiri de gen explicite, cât și implicite. Analiza fiscalității prin prisma de gen poate dezvălui acele prejudecăți și poate fi un stimulent pentru reforma fiscală. Există mai multe puncte de plecare pentru analiza veniturilor publice

din perspectivă de gen, adică sistemul fiscal cu diferite forme de impozite și cotele lor relative în veniturile publice, diferite forme de impozite directe și indirecte, precum și reforme fiscale. Alături de veniturile din impozite, taxele și impozitele pot fi o sursă importantă de venituri publice.

Analiza incidenței impozitelor dezagregate pe sexe a venitului examinează atât impozitele directe, cât și indirecte sau alte forme de venit, cum ar fi taxele și impozitele, pentru a calcula cât de mult impozit (sau alte forme de venit public) sunt plătite de diferite persoane sau gospodării. Efectuarea unei analize a incidenței fiscale dezagregate pe sexe necesită date privind veniturile și cheltuielile. O limitare a acestei metode este că datele sunt de obicei disponibile la nivel de gospodărie.

Pe lângă munca analitică de determinare a incidenței veniturilor ca atare, este posibilă implementarea unui număr de activități pentru a îmbunătăți analiza de gen a veniturilor publice în contextul activității ROB:

- » Suportul și extinderea eforturilor existente de îmbunătățire a colectării resurselor dezagregate pe sexe. Administrația fiscală poate primi sprijin pentru a colecta, procesa și analiza date dezagregate pe sexe, precum și alte date necesare, pentru a crea rapoarte privind analiza politicii fiscale.
- » Suportul revizuirii juridice a legilor fiscale pentru a identifica părtiniri explicite și pentru a formula recomandări pentru schimbare.
- » Suportul cercetării privind îmbunătățirea egalității, pentru a se realiza ca o parte mai mare a veniturilor fiscale să fie deturnată de la impozite indirecte către impozite directe mai progresive. Aceste studii trebuie să se concentreze asupra consecințelor distribuționale, precum și asupra aspectelor administrative ale impozitelor pe venitul persoanelor fizice și ale impozitelor pe profit, pentru acele țări în care impozitele pe venitul personal reprezintă deja o cotă din veniturile fiscale totale, susținătorii bugetării sensibile la gen trebuie să ia în considerare potențialele părtiniri în ceea ce privește raportarea fiscală individuală și comună, precum și prejudicii privind structura scutirilor, reducerilor și taxelor.
- » Efectuarea cercetărilor privind prejudecățile de gen în legătură cu impozitele indirecte, TVA, taxele de consum sau taxele de vânzare. Analistii care efectuează analize bugetare de gen trebuie să ia în considerare natura scutirilor prevăzute în temeiul TVA și dacă exclud micii contribuabili, alimentele și produsele de primă necesitate care contribuie la dezvoltarea capitalului uman, inclusiv sănătatea și educația.

4.3 Analiza dezagregată pe sexe a taxelor/impozitelor de utilizare

Analiza dezagregată pe sexe a taxelor/impozitelor de utilizare pornește de la întrebarea

Cum sunt afectați în mod diferit femeile și bărbații?

Un sistem fiscal echitabil este esențial pentru asigurarea egalității de gen și combaterea sărăciei. Acesta trebuie: să reflecte capacitatea oamenilor de a plăti, să ofere guvernului spațiu pentru politica economică și socială, inclusiv strângerea de fonduri pentru finanțarea serviciilor publice de bună calitate și a securității sociale, să încurajeze dezirabile și să descurajeze comportamentul oamenilor și al companiilor, contribuind la reducerea decalajelor de gen, de exemplu, diferența de remunerare.

În tabelul următor, putem vedea ponderea diferitor impozite în veniturile publice generale - de exemplu, TVA față de personalul impozitului pe venitul corporativ. Programe de consolidare fiscală care promovează scăderea cotelor de impozitare pe capital și veniturile corporative, dar creșterea impozitelor pe consum – parte a schimbării de impozitare în funcție de gen. Taxele mai mari la consum pot împinge femeile în muncă neremunerată în gospodărie și îngrijire.

Table 4: Movement of tax revenues in North Macedonia in millions of denars

	2017	2018	2019	2020	2021
Venituri	181.685	192.130	212.067	198.009	230.744
Taxe	113.770	124.269	126.904	115.672	137.970
Impozite pe venit, profit și câștiguri de capital	26.934	32.834	30.678	29.530	31.678
Impozite pe salariu și forța de muncă	0	0	0	0	0
Impozite pe avere	1.298	1.510	1.625	1.476	1.732
Impozite pe bunuri și servicii	78.529	82.385	86.506	75.998	93.841
Impozite pe comerțul și tranzacțiile internaționale	4.942	5.362	5.898	6.669	8.448
Alte taxe	2.067	2.179	2.197	1.999	2.270

	2017	2018	2019	2020	2021
Contribuții sociale	46.842	49.719	61.079	66.139	69.741
Granturi	7.313	2.965	3.678	2.546	6.073
Alte venituri	13.761	15.176	20.405	13.653	16.960

Sursa: Detailed Revenue Breakdown - IMF Data

Impozitele indirecte pun o povară mai mare asupra grupurilor cu venituri mai mici:

- Creșterea plăților TVA ca pondere a venitului lor cea mai mare pentru cele mai vulnerabile grupuri (mame singure, gospodăriile sărace 60% femei membre ale gospodăriei)
- Introducerea de rate zero pentru nevoile de bază: pentru a compensa ponderea mai mare a poverii impozitării indirecte asupra veniturilor mici.

Un tip de clasare a impozitelor în funcție de „impactul negativ” al acestora:

- Impozite pe proprietate (în special impozite recurente pe proprietatea rezidențială): cel mai puțin „dăunătoare”
- Taxele de consum, de asemenea, mai puțin dăunătoare
- Impozitele pe venitul personal (inclusiv contribuțiile la asigurările sociale) sunt mai dăunătoare.
- Impozitele pe venitul corporativ sunt cele mai dăunătoare

Studiu de caz: Analiza de gen a impozitelor: Cine beneficiază din reducerea impozitului pe venit?

4.4 Costul politicilor și programelor de mare importanță pentru femei și fete

The Scopul calculării costurilor politicilor și programelor de mare importanță pentru femei și fete este de a obține o estimare a câte cheltuieli publice sunt necesare pentru furnizarea anumitor servicii sau implementarea unei anumite politici.

Aceasta poate include o evaluare a altor costuri, pe lângă cele monetare, de exemplu costuri în termeni de timp de lucru neplătit pentru utilizatorii anumitor programe. Un instrument de stabilire a costurilor poate fi folosit pentru a arăta cât costă guvernul să nu facă nimic, adică evidențiind costurile violenței domestice.

Acest instrument presupune o abordare calitativă. Este oarecum similar cu analiza incidenței cheltuielilor publice în aspectele sale tehnice. În timp ce analiza incidenței cheltuielilor publice

este un instrument analitic care este utilizat ex-post, adică după implementarea unui anumit serviciu și disponibilitatea datelor privind costurile reale și utilizatorii serviciilor, determinarea costurilor este utilizată ex ante, adică în avans. Costul politicilor și programelor este utilizat pentru a estima prețurile implementării activităților planificate sau dorite.

Pentru implementarea tehnicilor de stabilire a costurilor, este nevoie de informații despre costurile intrărilor (angajați, materiale, consumabile) pentru serviciile care urmează să fie furnizate (costurile unei anumite unități de serviciu) și estimări ale utilizării serviciilor (numărul de cazuri sau numărul de participanți). Calculul costurilor totale estimate se face prin înmulțirea costului unitar al intrării cu numărul de unități asigurate.

Ca abordare cantitativă, poate fi utilizată în agențiile guvernamentale și administrația publică, dar este utilizată preponderent și de participanți care posedă abilități adecvate de cercetare. Utilitatea instrumentului depinde în mare măsură de disponibilitatea informațiilor pentru a ajunge la o evaluare mai precisă a datelor.⁸

8 Hadžiahmetović, A., Đurić-Kuzmanović, T., Klatzer, E. & Risteska M. 2013. Bugetare sensibilă la gen, UN Femei, pp. 177.

05

5. LISTA DE VERIFICARE

Bugetul conține bani publici care trebuie folosiți în interes public, iar pe măsură ce statul colectează și distribuie fonduri prin buget, definește prioritățile de finanțare, publicul trebuie să fie inclus în procedura bugetară (pe lângă Adunare, Guvern, Ministerul Finanțelor, utilizatorii fondurilor bugetare), în special femeile, care în cazul nostru nu au profitat de toate oportunitățile (mass-media, instituții științifice, ONG-uri, grupuri de interese) pentru a participa la discuția privind crearea și distribuirea bugetului.

În funcție de existența și disponibilitatea informațiilor relevante privind politica și bugetul analizat, se pot face diferite evaluări. În scopuri empirice, cel mai des este utilizată abordarea în cinci pași, care arată un curs clar de acțiune atunci când se implementează o politică, un program și o evaluare sectorială sensibilă la gen.

pas 1

Al **primul pas** analizează poziția femeilor și bărbaților, fetelor și băieților (și a diferitelor subgrupuri) în diferite sectoare (educația precoce). Dacă este posibil, statisticile sunt folosite pentru a prezenta situația.

pas 2

Al **doilea pas** determină dacă politica este sensibilă la gen. De exemplu, se potrivește cu situația descrisă la primul pas. Se verifică dacă diferența de gen este mai mare, mai mică sau aceeași din cauza politicii.

pas 3

Al **treilea pas** evaluează caracterul adecvat al alocării bugetare în implementarea politicii sensibile la gen. Se stabilește dacă polița este doar un document pe hârtie („fără perspectivă”).

pas 4

Al **patrulea pas** verifică dacă alocațiile au fost cheltuite conform planificării.

pas 5

Al **cincilea pas** evaluează rezultatele pe termen lung sau examinează impactul politicii asupra cheltuirii fondurilor. De exemplu, se evaluează dacă politica promovează echitatea de gen și dacă încearcă să schimbe situația.

Primii trei pași ai acestei abordări pot fi aplicați pe baza documentației bugetare. Dacă guvernul nu raportează corect sau nu colectează informațiile corecte, pașii suplimentari necesită lucru pe teren.

Analiza bugetului de gen este un instrument critic care poate asigura că resursele sunt distribuite acelor factori care contribuie la promovarea egalității de gen între bărbați și femei și la dezvoltarea socială generală. Elaborarea unui buget de gen și efectuarea unei analize de gen a bugetului reprezintă un efort complex de echipă, care necesită angajamentul și cooperarea strânsă a tuturor participanților sociali. De asemenea, beneficiile bugetării de gen sunt multiple. Analizele bugetare sensibile la gen sunt una dintre modalitățile eficiente prin care guvernele pot implementa angajamentele, recomandările și planurile de acțiune ale actorilor internaționali în materie de gen și pentru a arăta progrese în promovarea egalității de gen prin concentrarea atenției asupra cheltuielilor publice. Prin urmare, BSG previne pierderile naționale care pot

apărea din neconsiderarea impactului de gen al veniturilor și cheltuielilor publice, oferă guvernului oportunitatea de a urmări obiective de dezvoltare echilibrate și mai durabile și poate fi un instrument de egalitate de gen, responsabilitate, transparență, eficiență, eficacitate și o bună administrare fiscală.

Beneficiile ROB pentru femei și OSC se referă la recunoașterea, redresarea și reevaluarea contribuțiilor pe care femeile le au în sferele private și reproductive vizibile, subevaluate ale economiei și îngrijirii casnice. Prin urmare, BSG permite afirmarea rolului femeii în sfera publică și privată a politicii, economiei și societății (parlament, afaceri, mass-media, cultură, organizații religioase, sindicate și instituții ale societății civile) și nevoile membrilor marginalizați ai societății prin construirea unei coaliții de organizații de femei în timpul lucrului la BSG.

REFERINȚĂ

- Budget of the City of Novi Sad for 2018, 2019 and 2020.
 - [Budgeting to End Gender Inequalities in the Education Sector | The Consortium on Gender, Security and Human Rights \(genderandsecurity.org\)](https://www.genderandsecurity.org/)
 - Council of Europe. 2005. Final report of the Group of Specialists on Gender Budgeting (EG-S-GB), EG-S-GB (2004) RAP FIN; Equality Division, Directorate-General of Human Rights, Council of Europe, Strasbourg, (available at http://www.mpsv.cz/files/clanky/12462/GenderBudgeting-report2005_En.pdf)
 - Downes, R., von Trapp, L. & Nikol S. 2017. Gender budgeting in OECD countries, OECD Journal on Budgeting, Volume 2016/3 (Gender-Budgeting-in-OECD-countries.pdf)
 - Elborgh-Woytek, K. Newiak, M., Kochhar, K., Fabrizio, S., Kpodar, K., Wingender Ph., Clements, B. & Schwartz G. 2013. 'Women, work and the economy: macroeconomic gains from gender equity', International Monetary Fund staff discussion note, SDN/13/10 (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2013/sdn1310>)
 - European Institute for Gender Equality. Gender Mainstreaming: Gender budgeting 2019.
 - Gender Mainstreaming: A Global Strategy for Achieving Gender Equality & The Empowerment of Women and Girls. UN Women, available on: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2020/Gender-mainstreaming-Strategy-for-achieving-gender-equality-and-emp>
 - Hadžiahmetović, A., Đurić-Kuzmanović, T., Klatzer, E. & Risteska M. 2013. Gender Responsive Budgeting, UN Women, pp. 177.
 - <http://www.financa.gov.al/programi-buxhetor-afatmesem-2020-2022-faza-iii/>
 - Stotsky, J. 2016. 'Gender budgeting: fiscal context and current outcomes', International Monetary Fund working paper, WP/16/149, Washington DC.
- Raport de lucru, , pp. 18-24, [ZVEŠTAJ O RADU NSZ ZA 2021.pdf](#)

